

VERKSAMHETSPLAN

2010

TUTKIMUSEETTINEN NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA DELEGATIONEN
NATIONAL ADVISORY BOARD ON RESEARCH ETHICS

FORSKNINGSETISKA DELEGATIONEN

Verksamhetsplan för 2010

Forskningsetiska delegationen inrättades 1991 för att behandla etiska frågor i anslutning till vetenskaplig forskning och för att främja forskningsetiken (Förordning om forskningsetiska delegationen, 1347/1991). Den första delegationen inledde sitt arbete år 1992. Delegationens generalsekreterare och assistent arbetar i anslutning till Vetenskapliga samfundens delegation i Helsingfors.

Delegationens uppgifter

Forskningsetiska delegationen, som tillsatts av undervisningsministeriet, ska

1. göra framställningar och avge utlåtanden i forskningsetiska lagstiftningsfrågor och andra forskningsetiska frågor
2. fungera som sakkunnigorgan vid utredningen av forskningsetiska problem
3. ta initiativ för främjande av forskningsetiken samt främja diskussionen om forskningsetik i Finland
4. följa den internationella utvecklingen inom sitt område och delta aktivt i internationellt samarbete
5. sprida information om forskningsetiska frågor.

Sammansättning

Undervisningsministeriet utnämnde forskningsetiska delegationen i dess nuvarande sammansättning för perioden 1.2.2010–31.1.2013. Ordförande för delegationen är kansler, professor **Krista Varantola** från Tammerfors universitet och vice ordförande är professor **Veikko Launis** från Åbo universitet. Docent **Liisa Nieminen** är generalsekreterare för delegationen och **Terhi Tarkiainen** assistent. Delegationens medlemmar är

Lagstiftningsrådet **Markku Helin** (justitieministeriet),
Direktör **Arja Kallio** (Finlands Akademi),
Professor **Riitta Keiski** (Uleåborgs universitet),
Överlärare **Irma Mikkonen** (yrkeshögskolan Savonia),
Konsultativ tjänsteman **Tuula Pehu** (jord- och skogsbruksministeriet),
Forskningsprofessor **Jussi Simpura** (Institutet för hälsa och välfärd),
Chef för juridiska frågor **Ari Suomela** (TEKES),
Professor **Pirkko Walden** (Åbo Akademi).

Verksamhetsplanen har godkänts vid forskningsetiska delegationens möte 28.4.2010.

Krista Varantola
Ordförande

Liisa Nieminen
Generalsekreterare

Verksamhetens tyngdpunkter 2010

Forskningsetiska delegationen har av erfarenhet sett hur viktig den förebyggande verksamheten är. Delegationen har fått positiv respons på de seminarier som anordnats, och seminarierna har skapat möjligheter till samarbete med andra aktörer. Under 2010 fortsätter delegationen med liknande förebyggande verksamhet.

Centrala strategiska mål:

1. att stärka den forskningsetiska integriteten,
2. att erbjuda utbildning i god forskningspraxis och förebyggande av avvikelser från denna praxis,
3. att utveckla bättre fungerande administrativa processer för utredning av oegentligheter,
4. att intensifiera nationell och internationell nätverksbildning,
5. att bidra till öppen informationsspridning,
6. att utnyttja god internationell praxis för utvecklandet av den finländska forskningsetiska kulturen.

Delegationen strävar till att allt utveckla sin verksamhet mot sakkunniguppgifter vid uppföljningen av den forskningsetiska miljön och vid skapandet av en bättre verksamhetskultur. Det upplevs som särskilt viktigt att utbildningen i forskningsetik utvecklas vid universiteten, forskarskolorna, yrkeshögskolorna och inom andra sektorer. På grund av yrkeshögskolornas förändrade roll har efterfrågan på handläggning av forskningsetiska frågor ökat i yrkeshögskolorna. Universitetsreformen medför också nya utmaningar för delegationen.

1. Delegationens resurser

I och med att delegationens verksamhet utökas förutsätts också att de anvisade medlen motsvarar den planerade verksamhetens kostnader. År 2008 anvisades delegationen sammanlagt 35 000 €, varav 10 000 € hade reserverats för omkostnader och 25 000 € för delegationens publikations- och seminariekostnader.

År 2010 ligger tyngdpunkten i delegationens utgifter på seminarier, utbildning och dylikt, såväl inom Finland som utomlands.

2. Förebyggande av avvikelser från god forskningspraxis samt utbildningsverksamhet

Forskningsetiska delegationen fortsätter 2010 att handlägga misstankar om avvikelser från god forskningspraxis och går samtidigt in för att förebygga vetenskaplig oredlighet. Sammanlagt 89 forskningsorganisationer, d.v.s. samtliga universitet och yrkeshögskolor i Finland samt en stor del av forskningsinstituterna, har förbundit sig att följa de anvisningar, ”*God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna*”, som delegationen publicerade år 2002. Sammanslagningen av yrkeshögskolor och universitet har redan minskat på antalet, och särskilt samgången av olika yrkeshögskolor väntas ytterligare minska antalet organisationer som förbinder sig att följa anvisningarna.

Avsikten är att utreda huruvida samtliga instanser som finansierar forskning (inkl. stiftelser) kan förmås att iaktta de nämnda anvisningarna.

Under den kommande verksamhetsperioden fortsätter det aktiva arbetet för att göra anvisningarna kända. Av den inkomna responsen att döma börjar det också finnas ett behov av en översyn av anvisningarna.

Utvecklande av och anvisningar om etikprövning av humanvetenskaplig forskning

Den av forskningsetiska delegationen tillsatta arbetsgruppen, som 2003–2005 dryftat forskningsetiska frågor i anknytning till humaniora och samhällsvetenskap, gav i augusti 2006 som resultat av sitt arbete ut boken ”*Etiikkaa ihmistieteille*” (’Etik för humanvetenskaper’) (red. Jaana Hallamaa et al.). Denna bok gav en god grund

för diskussionen om etiska frågor, men besvarade inte den svårlösta frågan om vilken forskning som borde omfattas av den etiska regleringen och hur regleringen borde genomföras.

Forskningsetiska delegationen tillsatte 1.11.2007 en ny arbetsgrupp som skulle fundera på hur eventuella anvisningar om och eventuell etikprövning av humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning borde genomföras i praktiken. Arbetsgruppen bestod dels av delegationens medlemmar, och dels av medlemmar som till övervägande del var utsedda av de vetenskapliga samfundet. Delegationens generalsekreterare var sekreterare för arbetsgruppen.

Arbetsgruppen fick sitt betänkande klart i början av år 2009. Delegationen sände ut arbetsgruppens förslag till ett stort antal instanser för utlåtande, och med stöd av dessa utlåtanden företogs ytterligare en del modifikationer av gruppens resultat. På våren 2009 slog delegationen fast dokumentet ”*Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*”. I början av år 2010 skickade delegationen ut detta dokument (på finska, svenska och engelska) för att undertecknas av rektorerna och cheferna för alla instanser – universiteten och andra forskningsinstitutioner – som tidigare hade engagerat sig i anvisningen ”*God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna*”. Sedan dess har förbindelser i form av underskrifter influerat i jämn takt, så att i skrivande stund (april 2010) har omkring hälften av de nämnda organisationerna förbundit sig att acceptera principerna.

Delegationen har för avsikt att hösten 2010 hålla en kurs för universitetens, högskolornas och forskningsinstitutens etiska kommittéer. Eftersom grundandet av sådana kommittéer i många fall inte har slutförts, är det nu lämpligt att utbyta erfarenheter om detta. Tammerfors universitet har synbarligen kommit längst i denna process, så detta universitet kunde vara som en förebild för de övriga universitetet och forskningsinstituten.

Anvisningar om utarbetandet av meritförteckningar

Forskningsetiska delegationen har under den senaste tiden varit tvungen att ingripa i flera fall av felaktig användning och översättning av examensbenämningar och tjänstebeteckningar. En del av de felaktiga termerna är uppsåtliga och vilseledande och ger en missvisande bild av de sökandes meriter. Delegationen höll våren 2006 tillsammans med Helsingfors universitet seminariet ”*Ansioluettelon laatiminen*” (”Utarbetande av meritförteckningar”). Responsen vittnade om ett klart behov av anvisningar. Trots att varje finansierings- och arbetsgivarorganisation har sina egna önskemål, skulle gemensamma rekommendationer ge en god grund för utarbetandet av en tillförlitlig meritförteckning. Delegationen har diskuterat samarbete med Finlands Akademi och har preliminärt förbundit sig att fortsätta att utarbeta anvisningar i samråd med undervisningsministeriet, Finlands Akademi och övriga forskningsfinansiärer. Projektet fortsätter år 2010, och skall då slutföras. Det är också meningen att Unifi ska förmås att gå med i samarbetet. I och med att matriklar inte länge används i universitetet, ökar behovet av anvisningar om meritförteckningar ytterligare.

3. Forsknings- och undervisningssamarbete inom den forskningsetiska utbildningen

Utbildning av undervisnings- och forskningspersonal

Ett viktigt utvecklingsobjekt för forskningsetiska delegationens verksamhet är att skapa ett nätverk mellan de lokala forskningsetiska kontaktpersonerna och universitetet, forskningsinstituten, högskolorna och yrkeshögskolorna. Delegationens ordförande, vissa av dess medlemmar och generalsekreteraren har deltagit som föreläsare i flertalet utbildningsevenemang som ordnats vid universitet och andra forskningsorganisationer.

Delegationen har åren 2004 och 2006 tillsammans med Finlands Akademi arrangerat evenemanget ”*Tutkimusetiikkaa kouluttajille*” (”Forskningsetik för utbildare”) där syftet varit att skapa ett riksomfattande nätverk av etikutbildning vid universitetet och inom andra forskningsorganisationer. Enligt delegationens bedömning har denna utbildningsform inte fungerat på önskat sätt. Det har förekommit problem bl.a. när det gäller antalet deltagare och vilka forskningsetiska temata som behandlats. De senaste åren har det dock utkommit flera läroböcker om forskningsetik i Finland, så utbildarna har tillgång till moderna läromedel. De är dock

kanske för allmänt hållna och det skulle krävas mer specifikt material för de enstaka vetenskapsområdena. Det upplevs som allt viktigare att forskningsetiken utgör en del av den normala utbildningen i forskningsmetodik inom respektive vetenskapsområde och inte som någon fristående period från den övriga undervisningen.

Utvecklande av undervisningen och utbildningsmaterialet

Hösten 2006 höll forskningsetiska delegationen symposiet ”Education in Research Ethics”, där det diskuterades vikten av undervisning i forskningsetik, den rätta tidpunkten för studierna och alternativa undervisningsformer.

Under den kommande verksamhetsperioden strävar delegationen till att samarbeta med högskolornas etikutbildare för att vidareutveckla de mest framgångsrika undervisningsformerna och det bästa utbildningsmaterialet bl. a. med beaktande av förändringarna i forskningsmiljön, samhällets önskemål samt forskningens och forskningsfinansieringens internationalisering. Dessutom beaktas yrkeshögskolornas särskilda behov.

Flera publikationer som gäller forskningsetik vid studier av och med barn och unga, samt inom socialt arbete är under utgivning och kommer att kunna användas för skolningsändamål. Delegationens generalsekreterare har medverkat i dessa projekt. Även den föregående delegationsordföranden har för avsikt att sammanställa en ABC-bok om forskningsetik. Någon exakt tidsplan för detta projekt föreligger än så länge inte.

Delegationen bearbetar fall som den handlagt till anonyma praktikfall för undervisningsändamål. Beskrivningar av fallen läggs ut på delegationens webbsidor.

4. Utvecklande och uppföljning av processerna för att utreda forskningsetiska oegentligheter

När forskningsetiska problem utreds är det viktigt att ärendet från första början behandlas rättvist, opartiskt, snabbt och så att alla parter hörs. Eftersom en misstanke om avvikelse från god forskningspraxis inte kan framföras anonymt, upplevs rollen och rättsskyddet för den som framför misstanken ofta som problematisk. Forskningsetiska delegationen samlar regelbundet in uppgifter från universiteten och andra forskningsinstitut om misstankar om avvikelser från god forskningspraxis som dessa institutioner behandlat, men empirisk kunskap om s.k. fall på gräsrotsnivå (t.ex. det faktiska antalet avvikelser från god forskningspraxis), verksamhetsmiljöer (institutionella ramar för etiskt hållbar forskning) och attityder (forskningskultur som uppmuntrar till etiskt hållbar forskning) saknas.

Forskningsetiska delegationen har ansett det nödvändigt att utredningar kommer igång t.ex. om förekomsten av plagiering. Det finns just inga forskningsrön om saken, men det kan antas att det förekommer mera plagiering än vad som kommer ut i offentligheten. Delegationen föreslog redan år 2008 för undervisningsministeriet att ministeriet skulle utlysa en öppen ansökningsomgång om finansieringen av ett forskningsprojekt om plagiering. Detta projekt är fortfarande aktuellt.

5. Information

Delegationen fortsätter med den aktiva informationen till sina intressentgrupper och till en bredare publik i form av artiklar, intervjuer och pressmeddelanden.

Forskningsetiska delegationens webbsidor, som finns på webbadressen www.tenk.fi, vidareutvecklas och uppdateras alltid vid behov. På webbsidorna finns bl.a. föreläsningarna från de seminarier som hållits och där ingår länkar till andra riksomfattande delegationer och olika yrkesetiska institutioner, samt de anvisningar som dessa utfärdar.

6. Skapande av nationella och internationella nätverk

Delegationen deltar aktivt i den nationella och internationella forskningsetiska debatten via vetenskapliga artiklar och diskussionsinlägg i dagspressen. Dessutom deltar ordförande, medlemmarna och generalsekreteraren aktivt i nationella och internationella seminarier och möten som behandlar forskningsetik. Skapande av internationella nätverk fick nya impulser hösten 2007, då delegationen deltog i den första världskongressen om integritet i forskningen i Lissabon och där skapade samarbetsrelationer bl.a. med andra nordiska aktörer, Europeiska kommissionen, OECD, Europeiska vetenskapsstiftelsen samt sakkunniginstanser i Förenta staterna och Storbritannien. Dessutom följer delegationen med den fortsatta utvecklingen av de teman som kom fram under mötet i Lissabon inom EU, OECD och andra forum. Ordföranden representerar Finland i ALLEA:s ständiga, på forskningsetik inriktade kommitté ”Science and Ethics”.

När humaniora och samhällsvetenskaperna nu börjar spela en allt viktigare roll i forskningsetiska delegationens verksamhet medför detta ett behov av att också överväga om delegationen borde söka nya samarbetsinstanser. Redan nu har Finlands Samhällsvetenskapliga Dataarkiv vid Tammerfors universitet och Informationscentret för registerforskning vid Institutet för hälsa och välfärd visat sig vara nyttiga samarbetspartner.

Samarbete mellan de riksomfattande etiska delegationerna

De riksomfattande etiska delegationerna – forskningsetiska delegationen, riksomfattande etiska delegationen inom hälso- och sjukvården (ETENE) och dess medicinska forskningsetiska sektion (TUKIJA), delegationen för bioteknik (BTNK), gentekniknämnden (GTLK) och samarbetsgruppen för försöksdjursverksamhet (KYTÖ) – har samarbetat intensivt redan i flera års tid. Delegationernas ordföranden och generalsekreterare fortsätter traditionen att mötas för att dryfta aktuella forskningsetiska frågor. Det är dock inte alldeles enkelt att finna forskningsetiska temata av gemensamt intresse.

EU-samarbetet

De europeiska etikkommittéerna (National Ethics Committees) samarbetar genom att halvårsvis sammanträda till ett s.k. NEC-forum, där de utbyter information om medlemsländernas erfarenheter och bästa praxis för att hantera frågor som har anknytning till etik och vetenskap.

Forskningsetiska delegationen följer också aktivt med verksamheten inom andra europeiska organisationer som behandlar vetenskapsetik, t.ex. The European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE) och The European Conference of National Ethics Committees (COMETH). Delegationens generalsekreterare är verksam i den nationella stödgruppen för programmet Vetenskapen i samhället inom EU:s åttonde ramprogram för forskning som koordineras av Finlands Akademi.

Annat internationellt samarbete

Forskningsetiska delegationen strävar till att informera om sin egen verksamhet och sina verksamhetsmodeller även på internationell nivå. Delegationens anvisningar ”God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från denna” samt de riksomfattande etiska delegationernas gemensamma broschyr ”Etisk utvärdering av forskningen i Finland” finns även tillgängliga på engelska. Också de etiska principerna för humanvetenskaperna finns på engelska.

Det kan också ses som ett bevis på intresset för det finländska systemet att delegationer från ett flertal utländska universitet ett antal gånger kommit till Finland för att bekanta sig med forskningsetiska delegationens verksamhet.

Den första forskningsetiska världskonferensen – World Conference on Research Integrity – som ordnades hösten 2007 stärkte delegationens egen uppfattning om att delegationens anvisningar och den finländska forskningsetiska modellen står på en mycket hög nivå internationellt sett, och att vi har mycket att tillföra det internationella samarbetet såväl på EU-nivå som globalt. En av föredragshållarna på den andra forskningsetiska världskongressen, i Singapore sommaren 2010, är delegationens tidigare ordförande, professor Eero Vuorio.

Systemet för förhandsbedömning av humanvetenskapernas etik som har skapats i Finland har väckt en omfattande internationell uppmärksamhet; som ett tecken på detta kan ses att en tidigare medlem av delegationen, utvecklingschefen Arja Kuula från Finlands Samhällsvetenskapliga Dataarkiv har inbjudits till en konferens i New York i juni 2010, "IASSIST Conference 2010: Social Data and Social Networking: Connecting Social Science Communities across the Globe", för att där föreläsa om principerna för förhandsbedömningen av humanvetenskapernas etik.

Forskningsetiska delegationen
Regeringsgatan 2B
00170 HELSINGFORS

tel. (09) 2286 9234
www.tenk.fi